

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

MUSTAQIL TA'LIMNI RIVOJLANTIRUVCHI METODLAR

Tursunova Namunakhon Abdurashid qizi

1st-year Master's student, Theory and History of Pedagogy

mirjahon0747@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada mustaqil ta'limni rivojlantiruvchi zamonaviy pedagogik metodlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ta'lim tizimining globallashuvi va raqamlashuvi sharoitida o'quvchi va talabalarni mustaqil bilim olishga yo'naltirish bugungi ta'lim islohotlarining ustuvor vazifalaridan biriga aylandi. Tadqiqotda loyiha asosidagi ta'lim, muammoli o'qitish, o'zaro o'qitish, flipped classroom, kooperativ o'qitish va raqamli texnologiyalarga asoslangan metodlar ko'rib chiqilib, ularning mustaqil ta'limga ta'isiri asoslab beriladi. Keltirilgan metodlarning amaliy qo'llanilishi o'quvchilarda o'zini boshqarish, tanqidiy fikrlash va umrbod ta'lim malakalarini shakllantiradi.*

Kalit so'zlar: *mustaqil ta'lim, o'zini boshqarib o'rganish, loyiha metodi, muammoli ta'lim, flipped classroom, kooperativ ta'lim, tanqidiy fikrlash.*

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda bilim va texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda ta'lim tizimi oldida yangi va muhim vazifa turadi: o'quvchi va talabalarni faqat tayyor bilimlar bilan qurollantirish emas, balki ularni o'z-o'zini rivojlantira oladigan, mustaqil fikrlay oladigan va umr bo'yicha o'rganishga qodir shaxslarga aylantirish. Ushbu talab dunyo bo'yicha olib borilayotgan ta'lim islohotlarining markaziy g'oyasiga aylanib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari doirasida ham "o'qituvchi-markazli" an'anaviy modeldan "talaba-markazli" zamonaviy modelga o'tish jarayoni jadal kechmoqda. Prezidentimizning 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli qaroriga muvofiq, ta'lim muassasalarida zamonaviy o'qitish ko'nikmalarini rivojlantirish va mustaqil ta'limga yo'naltirish dolzarb vazifalar qatorida belgilangan.

Mustaqil ta'lim (self-directed learning, SDL) — bu o'quvchining o'z ta'lim maqsadlarini mustaqil belgilashi, o'ziga mos strategiyalarni tanlashi, o'quv faoliyatini o'zi nazorat qilishi va natijalarni baholay olishi jarayonidir (Knowles, 1975; Zimmerman, 2002). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mustaqil ta'lim ko'nikmalariga ega bo'lgan o'quvchilar nafaqat yuqori akademik natijalarga erishadi, balki kasbiy hayotda ham moslashuvchan va raqobatbardosh bo'ladi (Pintrich & Zusho, 2002).

Shu sababdan ushbu maqolaning maqsadi mustaqil ta'limni samarali rivojlantiruvchi asosiy pedagogik metodlarni tizimli tahlil qilish, ularning nazariy asoslarini ochib berish va amaliy tatbiqining yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

ADABIYOTLAR TAHLILI VA NAZARIY ASOSLAR

Mustaqil ta'lim muammosi xorijiy va mahalliy pedagogika fanida keng o'rganilgan. Zimmerman va Schunk (2002) o'zini boshqarib o'rganish (self-regulated learning) nazariyasida o'quvchi faolligining uch asosiy komponenti — motivatsiya, kognitiv strategiyalar va metakognitsiya — ni ajratib ko'rsatadi. Knowles (1975) andragogika va mustaqil ta'lim nazariyasida o'quvchining o'z ta'lim jarayonini rejalashtirish va nazorat qilish qobiliyatini asosiy mezon sifatida belgilaydi.

Hattie (2009) o'z "Meta-tahlil" tadqiqotida samarali ta'lim metodlari orasida o'zaro o'qitish, muammoli ta'lim va formativ baholashning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bloom taksonomiyasi (1956, Anderson & Krathwohl tomonidan 2001-yilda qayta ko'rib chiqilgan) esa yuqori darajali kognitiv ko'nikmalar (tahlil, sintez, baholash) faqat mustaqil faoliyat jarayonida rivojlanishini asoslab beradi.

Mahalliy tadqiqotchilar orasida Aripova (2022) ingliz tilini o'qitishda mustaqil ta'lim kompetensiyasini shakllantirish metodikasini ishlab chiqqan bo'lsa, Xoliqov (2021) raqamli muhitda o'quvchi faolligini oshirish yo'llarini tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotlar mahalliy ta'lim sharoitida zamonaviy metodlarni qo'llashning pedagogik imkoniyatlarini ochib beradi.

MUSTAQIL TA'LIMNI RIVOJLANTIRUVCHI ASOSIY METODLAR

1. Loyiha asosidagi ta'lim (Project-Based Learning — PBL)

Loyiha asosidagi ta'lim — bu o'quvchilarni real hayotiy muammolarni hal qilishga yo'naltiruvchi, jamoaviy va mustaqil ish ko'nikmalarini bir vaqtda rivojlantiruvchi metoddir (Thomas, 2000). Bu metodda o'quvchi passiv tinlovchi emas, balki muammoning faol tadqiqotchisiga aylanadi.

Asosiy xususiyatlari:

- O'quvchi real hayotiy yoki ilmiy muammoni mustaqil o'rganadi;
- Jarayon davomida maqsad qo'yish, rejalashtirish va nazorat qilish ko'nikmalari rivojlanadi;
- Natija sifatida o'quvchi o'z ishini taqdimot yoki hisobot shaklida himoya qiladi.

Tadqiqotlar PBL usulida o'rganuvchilarning bilimni uzoq muddat esda saqlab qolishi an'anaviy usuldagilarga nisbatan 20–30% yuqori ekanligini ko'rsatadi (Krajcik & Shin, 2014).

2. Muammoli ta'lim (Problem-Based Learning)

Muammoli ta'limda o'quvchiga yechimi noma'lum bo'lgan murakkab vaziyat taqdim etiladi. O'quvchi o'zi gipoteza ilgari suradi, ma'lumot yig'di va xulosa chiqaradi. Bu jarayon tanqidiy fikrlash, tahlil va sintetik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Barrows va Tamblyn (1980) tibbiyot ta'limida ishlab chiqqan ushbu metodning keyinchalik boshqa sohalarda ham keng qo'llanishi uning universal pedagogik ahamiyatini tasdiqlaydi. O'qituvchi bu jarayonda bilim beruvchi emas, balki jarayonni yo'naltiruvchi fasilitator rolini bajaradi.

3. Teskari sinf (Flipped Classroom)

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

Flipped Classroom — anʼnanaviy taʼlim jarayonini “teskari” qurishga asoslangan yondashuv: nazariy materiallar darsdan tashqarida (video darslar, onlayn manbalar orqali) oʻrganiladi, dars vaqti esa amaliy mashgʻulotlar, munozaralar va muammolarni hal qilishga bagʻishlanadi (Bergmann & Sams, 2012).

Bu metodning afzalliklari:

- Oʻquvchi oʻziga qulay surʼtda va vaqtda nazariyani oʻrganadi;
- Dars jarayonida oʻqituvchi bilan individual muloqot uchun koʻproq vaqt ajratiladi;
- Oʻquvchining oʻz-oʻzini boshqarish va vaqtni rejalashtirish koʻnikmalari mustahkamlanadi.

Tadqiqotlar flipped classroom usuli qoʻllanilgan sinflarda oʻquvchilarning darsga jalb etilish darajasi sezilarli darajada oshganini koʻrsatadi (Tucker, 2012).

4. Kooperativ taʼlim (Cooperative Learning)

Kooperativ taʼlim — oʻquvchilar kichik guruhlarda umumiy maqsad sari birgalikda ishlaydigan metod. Johnson va Johnson (1994) ishlab chiqqan ushbu metodda har bir oʻquvchi guruh muvaffaqiyati uchun shaxsiy masʼuliyat his qiladi. Bu esa nafaqat bilim olishni, balki muloqot, hamkorlik va liderlik koʻnikmalarini ham rivojlantiradi.

Jigsaw texnikasi bu metodning eng keng tarqalgan koʻrinishlaridan biri boʻlib, unda har bir oʻquvchi mavzuning muayyan qismini mustaqil oʻrganib, guruh aʼzolariga oʻrgata olish darajasiga etishi talab qilinadi. Bu esa “oʻrgatish orqali oʻrganish” (learning by teaching) tamoyilini amalda namoyon etadi.

5. Metakognitiv oʻqitish strategiyalari

Metakognitsiya — oʻquvchining oʻz fikrlash jarayonini anglash va boshqarish qobiliyati — mustaqil taʼlimning asosi hisoblanadi (Flavell, 1979). Metakognitiv strategiyalar quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

- Oʻz bilim darajasini baholash (self-assessment);
- Oʻquv maqsadlarini mustaqil belgilash (goal-setting);
- Oʻqish jarayonini oʻzi nazorat qilish (self-monitoring);
- Natijalarni tahlil qilish va xatolardan xulosa chiqarish (reflection).

Hattie va Timperley (2007) taʼkidlaganidek, oʻz-oʻzini baholash koʻnikmasiga ega talabalar oʻqish samaradorligini 30–40% ga oshirishlari mumkin.

6. Raqamli texnologiyalarga asoslangan metodlar

Zamonaviy raqamli ekotizim mustaqil taʼlimni qoʻllab-quvvatlovchi kuchli vositalar bilan taʼminlaydi. E-learning platformalari (Moodle, Coursera, Khan Academy), multimedia resurslar, onlayn testlar va sunʼiy intellekt asosidagi adaptiv taʼlim tizimlari oʻquvchiga shaxsiy surʼtda, qulay vaqtda va individual yoʻl xaritasi asosida oʻrganish imkonini beradi.

Raqamli metodlarning afzalliklari:

- Darhol fikr-mulohaza (instant feedback) olish imkoniyati;
- Oʻquv jarayonini oʻz tezligiga moslashtirish;

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

- Interfaol kontent orqali o'quvchi motivatsiyasini oshirish;
- Ta'lim jarayonini statistik ma'lumotlar orqali kuzatib borish.

Dabbagh va Kitsantas (2012) ta'kidlashicha, shaxsiy o'quv muhiti (Personal Learning Environment — PLE) qurishga yordam beruvchi raqamli vositalar o'quvchilarning o'zini boshqarib o'rganish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlil qilingan metodlarning umumiy xususiyati shundaki, ular barchasida o'quvchi ta'lim jarayonining passiv ob'yektidan faol subyektiga aylanadi. Ushbu metodlar quyidagi umumiy pedagogik tamoyillarga asoslanadi:

- O'quvchi markazlilik: ta'lim jarayonida o'quvchining ehtiyoji, qiziqishi va sur'ati hisobga olinadi;
- Faollik tamoyili: bilim tayyor holda emas, faol izlanish jarayonida o'zlashtiriladi;
- Aks etish (refleksiya): o'quvchi o'z o'rganish jarayonini tahlil qilib boradi;
- Moslashuvchanlik: metodlar turli ta'lim bosqichlariga va individual xususiyatlarga mos ravishda tatbiq etiladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, sanab o'tilgan metodlarning biror-biri alohida holda yetarli emas. Samarali ta'lim tizimi uchun ushbu metodlarning integrativ, bir-birini to'ldirib keluvchi tarzda qo'llanishi tavsiya etiladi. Masalan, loyiha asosidagi ta'limni metakognitiv strategiyalar va raqamli vositalar bilan birlashtirish o'quvchi mustaqilligini yanada kuchaytiradi.

O'qituvchining roli ushbu metodlar doirasida tubdan o'zgaradi: u bilim uzatuvchidan yo'naltiruvchi, maslahatchi va motivator sifatidagi faoliyatga o'tadi. Bu esa o'z navbatida o'qituvchilarning ham metodologik tayyorgarligi va kasbiy malakasini uzluksiz oshirib borishini talab etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, mustaqil ta'limni rivojlantiruvchi metodlar — loyiha asosidagi ta'lim, muammoli o'qitish, flipped classroom, kooperativ ta'lim, metakognitiv strategiyalar va raqamli texnologiyalarga asoslangan yondashuvlar — zamonaviy ta'limning ustuvor vositalariga aylandi. Ushbu metodlarning asosiy afzalligi shundaki, ular o'quvchida faqat bilim emas, balki bilimni mustaqil olish ko'nikmasini shakllantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu metodlarni keng joriy etish uchun quyidagilar zarur: o'qituvchilarni metodologik jihatdan qayta tayyorlash; ta'lim muassasalarini raqamli infratuzilma bilan ta'minlash; o'quv dasturlarini o'quvchi mustaqilligini rag'batlantiruvchi tarzda yangilash; va mustaqil ta'lim ko'nikmalarini baholashning innovatsion tizimlarini joriy etish.

Kelgusidagi tadqiqotlar ushbu metodlarning turli ta'lim bosqichlari va fanlar kontekstida samaradorligini o'lchash, shuningdek raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning mustaqil ta'limga ta'sirini chuqurroq o'rganishga qaratilishi maqsadga muvofiqdir.

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's educational objectives. New York: Longman.
2. Aripova, Sh. Sh. (2022). Methodological foundations of developing students' independent learning competence in teaching English. PhD dissertation. Toshkent.
3. Barrows, H. S., & Tamblyn, R. M. (1980). Problem-based learning: An approach to medical education. New York: Springer.
4. Bergmann, J., & Sams, A. (2012). Flip your classroom: Reach every student in every class every day. Washington: ISTE.
5. Dabbagh, N., & Kitsantas, A. (2012). Personal learning environments and self-regulated learning. *The Internet and Higher Education*, 15(1), 3–8.
6. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring. *American Psychologist*, 34(10), 906–911.
7. Hattie, J. (2009). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London: Routledge.
8. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112.
9. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1994). Learning together and alone. Boston: Allyn & Bacon.
10. Knowles, M. S. (1975). Self-directed learning: A guide for learners and teachers. New York: Association Press.
11. Krajcik, J., & Shin, N. (2014). Project-based learning. In R. K. Sawyer (Ed.), *The Cambridge handbook of the learning sciences* (pp. 275–297).
12. Pintrich, P. R., & Zusho, A. (2002). The development of academic self-regulation. In *Handbook of Self-Regulation* (pp. 249–284). Academic Press.
13. Thomas, J. W. (2000). A review of research on project-based learning. San Rafael: Autodesk Foundation.
14. Tucker, B. (2012). The flipped classroom. *Education Next*, 12(1), 82–83.
15. Xoliqov, A. A. (2021). Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning bilim faolligini oshirish. *Pedagogik ta'lim*, (3), 45–52.
16. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.
17. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5117-sonli qarori. (2021). O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari milliy bazasi.